

Младен Милосављевић: ЈЕЗАВА

Младен Милосављевић
ЈЕЗАВА

Уредник
Сања Савић Милосављевић

Лектура
Јелена Чугаљ

Поговор
Владимир Петровић

Прелом текста
Миланче Марковић

Дизајн корица
Андрија Јонић

За издавача
Сања Савић Милосављевић

Штампа
Мозаик, Велика Плана

Тираж
1000

Издавач
Бедем књиге д.о.о.
Витезова Карађорђевог звезде 42д, Београд

www.bedem.rs
bedemknjige@gmail.com

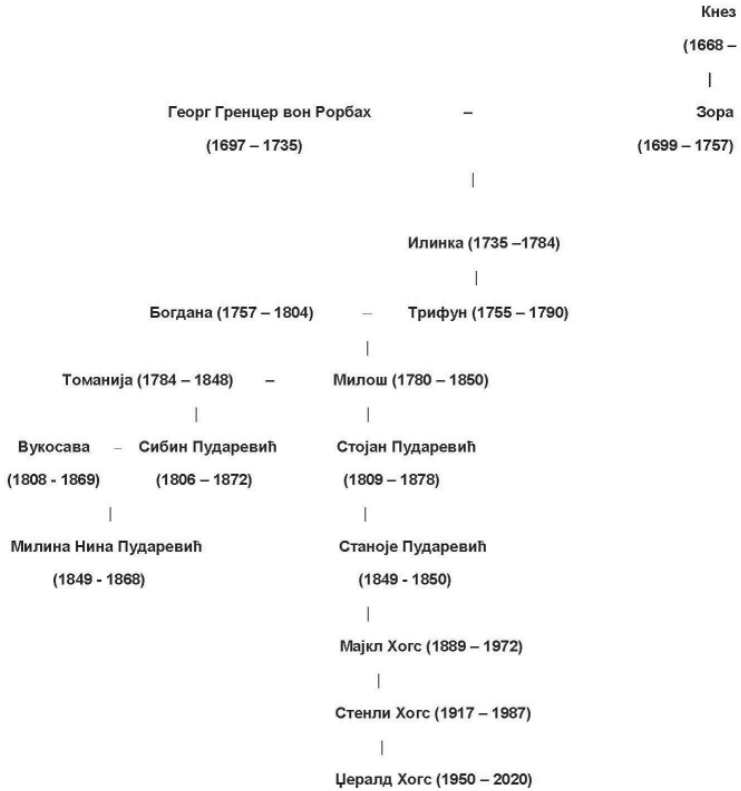
Младен Милосављевић

ЈЕЗАВА

БЕДЕМ

Сањи и Лазару

РОДОСЛОВ

ПРОТАГОНИСТА

Сима

1752)

|

Смиља Сими́на — Станиша Марковић – Млатишума

(1715 – 1780)

(1664 –1740)

|

Јелена (1735 – 1766)

|

Мратинко (1766 – 1788)

|

Лука Мратинков (1786 – 1844)

|

Иконија (1823 – 1843)

Костадин Лукин(1816 – 1878)

|

Александар Стојанов

Миливоје Костадиновић (1860 - 1882)

(1843 - 1843)

|

|

Никита Костадиновић (1880 – 1920)

Јаков Христић

– Јелица Христић

(1875 - 1954)

(1878 - 1955)

|

|

Милица Сибиновић

Томислав Христић

(1903 - 1989)

(1913 - 1982)

|

|

Миливоје Сибиновић

Боривоје Христић

(1944 – 2020)

(1948 – 2020)

|

|

Вук Сибиновић

Александар Христић

(1987 –)

(1969 - 1999)

Реч аутора

Идеју за једну овакву књигу добио сам средином деведесетих, тачније, негде око четрнаестог рођендана, када сам у кућној библиотеци другара из одељења пронашао монографију Слободана Зечевића – „Митска бића српских предања“. Како се ради о делу које веома сликовито и детаљно описује створења из народних веровања, тему која ме је, откада знам за себе, привлачила више него било која друга, дошао сам на идеју да и сам почнем да скупљам сличне приче, без неког конкретног плана шта бих са њима. Пошто сам одрастао на селу, није ми било тешко да пронађем сијасет саговорника који би били вољни да причају о својим али и туђим искуствима и појавама које етнологија сврстава у категорију мемората и демонолошких предања а које народни језик просто и једноставно назива страшним причама. Оно што ми је било нарочито занимљиво, јесте чињеница да су приче већине приповедача у себи садржале извесна тематска одступања, условљена крајем из којих су они водили порекло. Примера ради, од неколико саговорника чији су стари родом били везани за југ Србије, сазнао сам сјајне приче о таласонима, бићима која су у приличном броју заступљена у фолклору народа Грчке, Македоније и околине Врања. Они чије је место рођења или порекло водило ка Војводини, неретко су приповедали о услужним духовима и бићима у која се одувек веровало код народа са немачког говорног подручја. Број прича је временом растао, поједине су објављиване у часописима и збиркама али се мени, као аутору, наметала идеја да неке од њих сакупим у једну књигу а протагонисте о којима сам слушао од детињства, коначно сместим у једно село. Временом се

испоставило да о имену и положају обитавалишта мојих будућих јунака нисам морао дуго да размишљам. Наиме, недалеко од места мог рођења, налази се селиште на коме је некада постојало насеље по имену Ливат. Ово село се у појединим изворима помиње и као Ливада, Ливадица и Ливађе а ја сам себи, као аутору и потомку негдашњих Ливаћана, дозволио да за потребе књиге употребим име које ми се учинило најлитерарнијим. Ливат се све до краја 18. века налазио у близини Велике Плане а његов атар данас деле села Крњево, Трновче и Велико Орашје. Десна обала Ливата лежи ослоњена на Велику Мораву и управо је један Моравин рукавац, који се одвајао у атару негдашњег Ливата, чинио почетак Језаве, реке чије сам име одлучио да позајмим за наслов своје књиге. Језава се донедавно уливала у Дунав у близини смедеревске тврђаве, све док јој ток није испресецан, преграђен и затрпан отпадом, чиме је ова река практично убијена.

Записи о митским бићима, сами по себи, нису били довољни да се оживи једно одавно заборављено село, те сам се окренуо имагинацији, а оно што нисам пронашао тамо, потражио сам у историјским изворима. Будући да се у књизи, поред неисторијских и фиктивних појављује и приличан број личности чије је постојање документовано и архивирано, одлучио сам да, као и у свом претходном роману промешам карте историје, фикције и фантастике. Листајући доступне изворе пажњу су ми привукле биографије двојице великаша, којима се овдашња историографија и књижевност никада нису бавиле у мери у којој они то вероватно заслужују. Један од њих је Станиша Марковић – Млатишума, војсковођа и оберкапетан, кога је војно умеће довело до положаја једног од најутицајнијих Срба из прве половине 18. века. Поред великог броја војних заслуга, у Млатишуминој биографији је записана и једна цртица из личног живота, која ме је и навела да га уврстим

у ову књигу. У питању је податак који нас обавештава да је оберкапетан Марковић током 1735. године био процесуиран, судски гоњен, осуђен на смрт због бигамије, па напрасно помилован (поред законите жене имао је и љубавницу у неком шумадијском селу). Овај догађај је, између осталих, забележио и др Мита Костић у својој краткој монографији, практично једином озбиљнијем раду посвећеном Млатишуми, чији наслов гласи - „Станиша Марковић – Млатишума, оберкапетан крагујевачки“, објављеном 1938. године у „Гласнику Скопског научног друштва“. Управо ми је податак да је Млатишума имао и другу жену негде у Шумадији, а поред ње можда и дете (легенда каже да су његова деца из првог брака оболела након што је, по наређењу аустријских власти срушио манастир Видовача у близини Смедеревске Паланке и од те грађе направио чувену камену ћуприју, која у Паланци постоји и данас), дао повода да тај догађај искористим као основ за читаво једно претпостављено родословно стабло и да Млатишумину љубу сместим у Ливат.

Ту долазимо и до личности Павла Бакића, господара, последњег српског деспота и другог великаша чији је животопис добрим делом одредио ток ове књиге. У историји је записано да је Павле Бакић са породицом, педесетак витезова и великим бројем народа, децембра 1525. године заувек напустио Србију. Записано је да су Бакићи поседовали преко педесет села, која су се протезала од планине Венчац ка истоку. Оно што је нарочито привукло моју пажњу био је податак, записан од стране историчара Радована Самарцића, који у делу „Сулејман и Рокселана“ каже следеће:

Одласком Павла Бакића нестало је са земљишта некадашње деспотовине последњеј истакнутој представника средњовековној српској илемсџва. Његови двори налазили су

се крај села Ливаге, између шуме Ломнице и реке Јасенице, на брду Венчацу.

Поменуто село, шума и река, налазе се у истом сeosком атару, док је Венчац удаљен неких педесетак километара на запад. Без обзира на случајну или намерну омашку аутора, овај податак ми је дао основа да Бакића фиктивно сместим у Ливат и да се запитам шта би се десило да су се, којим случајем, Млатишума и потомак једног од Бакићевих пратилаца у исто време обрели у Шумадији и да је међу њима дошло до неспоразума, који је касније наставио да се преноси и на њихове потомке. Овој претпоставци сам додао стару и пристojно документовану легенду о проклетству паланачке ћуприје, па је прича могла да почне.

Ливат данас више не постоји. Место на коме се некада налазио најгушће насељени део села зарастао је у коров и трње, а о постојању овог некада великог насеља, за које извори бележе да је имало скелу, панађур и пазар и које је са четрдесетак домова било једно од најбројнијих у негдашњем округу Хасан-пашине Паланке, данас сведоче једино ретки историјски записи, остаци старог гробља и топоним *Раворине*, смештен између села Трновче и Велико Орашје.

Ливат дели судбину безбројних затрављених, угашених и заборављених села широм Србије а слична је и судбина Језаве, реке која нестаје и коју, као и многе друге водене токове у Србији, уништавају и утапају људски немар и грамзивост.

За крај бих се захвалио онима без којих не би било ове књиге.

Хвала супрузи Сањи, мојој највећој подршци и најстрожем критичару. Да није тебе, још увек бих прелиставао грађу за први роман.

Захвалио бих се и сину Лазару који је јуначки отрпео татина прекорачења рокова. Свестан сам да пропуштени осмеси новорођенчета немају репризу.

Хвала Сањиној породици на огромној подршци. Верујем да већина писаца, који су барем једанпут били родитељи одојчета, знају да су баке и тетке благослов нарочите врсте.

Хвала мојим родитељима, брату и његовој породици. Неке од прича које сам чуо од вас, део су ове књиге.

Велику захвалност дугујем и Јелени Чугаљ за лектуру, Миланчету Марковићу за прелом, Андрији Јонићу за дизајн корица, Владимиру Петровићу за нека прецизна запажања и поговор, Огњену Петровићу, дипломираном туркологу, за помоћ око реконструкције говора неких од ликова, као и редитељу, Марку Бацковићу, на коментарима везаним за причу о одрастању у Ливату. Након ваших савета и интервенција, мирније спавам.

Хвала породици Витезовић, на првом месту господину Миловану, на корисним сугестијама и речима похвале. Неки делови ове књиге инспирисани су Вашим радом.

Хвала господину Драгомиру Ацовићу, ерудити и врсном хералдичару, на помоћи око демистификације значења грба Тривалије, Дарку Ивановићу, историчару, на саветима везаним за убикацију Ливата и старог тока Језаве, као и господину Војиславу Веселиновићу, писцу, аутору романа „Под крилом града Венча“ и „Венчачки коњаници“, из којих сам научио пуно о деспоту Павлу Бакићу. Без ваше стручности ова књига не би била иста.

На крају хвала и Теби, драги читаоче, на подршци и времену које ћеш издвојити како би се упознао са становницима једног давно заборављеног села. Док је оних који се сећају предака, предачка ће дела живети заувек.

Младен Милосављевић
на Трнову Петку, 2020. године

Кроз очи сваког човека милион његових предака ледају у тебе. Пази! Кроз уста сваког човека милион његових предака говори. Ослушни!

Владика Николај Велимировић

Ма како торко и безнадежно звучало, и ма колико понижавало нашу жудњу за континуитетом и вечностију, породице немају будућности. Породице имају само прошлости.

Борислав Пекић

I

*Како јој затрејан отиуд дошао, овде ћеш се за месец-два
охладити*

Милован Данојлић

Добра ноћ, поштовани пријатељи фантастике. Добро дошли у последње издање „Прича из старог млина“, емисије посвећене сеновитим приповестима са границе стварног, која је донедавно представљала једино место на коме се моли да се срећнете са бићима из народних веровања и предања. Сигуран сам да су многи од вас већ упућени у то да ће серијал, који се већ годинама емитује сваке недеље, шачно у поноћ, бити укинут због промене уређивачке политице нових власника. Као што већ знате, телевизија је недавно куљена од стране једне иностране компаније а „Приче“ су оцењене као неопходне. Будући да су околности ипак, наше последње поноћно дружење посветићемо једном необичном мишком бићу, бићу о коме се мало зна – најрадије...

Глас Боривоја Христића, уредника и водитеља чувеног телевизијског серијала *Приче из старог млина*, испуњавао је велику и неуредну собу, која је одисала успоменама и свакодневицом самца. Старчев глас је прелетао преко немарно одложене писаће машине, хрпе старих и прашњавих књига, разбацаних рукописа и уоквирених фотографија, настављајући да клизи према пространом старинском кревету, постављеном у углу просторије. Главе положене на јастук и са рукама опруженим уз тело, одевен у тамно и дотрајало одело, старац је отворених

уста гледао у плафон, послушкујући свој глас са ТВ апарата како по последњи пут најављује емисију. Наједном, једна сена на плафону направи једва видљив покрет, клизнувши ка кревету. Боривоје је посматрао кретњу сеновитог облика које је нарастало и тањило се, попримајући контуре човека и мислећи ка месту изнад његове главе. Створење је освајало простор између плафона и лежаја, остајући да виси стопалима окачено о строп и теменом готово додирујући човеково лице. Померивши главу, поглед сеновите причине се сусрете са очима старог водитеља. Кужни задах створења и изненадна, несносна врућина испунише просторију. Негде на улици залаја пас а човеку се учини да чује клопарање расхладног уређаја, који га врати непуних шест месеци уназад, у дан када је све почело.

**

Затечен у једном од безбројних и безуспешних покушаја да поправи давно одложени и заборављени вентилатор, први дан одмора за Боривоја је отпочео радно. Претходних неколико недеља испуњених обилним кишама преко ноћи је заменило лето, остављајући људе неспремним за сунце, које је немилице пекло. Држећи у руци шрафцигер и клечећи, времешни новинар је покушавао да врати заштитну мрежу преко елисе не престајући да псује. Нешто даље, опружен по паркету лежао је жути мешанац Петко, бодрећи газду са сигурне дистанце. Пре него што ће укључити вентилатор, Боривоје погледа псетанце.

„Ајд, помози боже.“

Старчево ликовање над сопственом мајсторијом не потраја дуго. Апарат забрунда тромо, распршујући велики облак прашине по просторији и иритирајући псето варницењем и гласним дрндавим звуком. Пропелер престаде да

ради а собу испуни звоњава телефона. Грабећи крупним корацима ка звону, Боривоје бесно шутну скаламерију а поломљени делови падоше крај велике и неговане собне биљке.

„Хало. Да. Како то мислите? Одмор само што је почео? Нисам рекао да нећу, само не знам шта одједном може да буде толико хитно? Добро. Ту сам за најдаље један сат.“

Спустивши слушалицу, старац се загледа у прозор. Делимично неосветљени део стакла откри му мршава и испијено лице, са упадљивим подочњацима и дугом неуредном брадом. Иако је својевремено важио за неуморног и преданог новинара, Боривоју се чинило да је време одрадило своје. Осећао је умор, који се годинама таложио у костима, чинећи га сваким даном све тримијим, споријим и нервознијим. Последњих неколико година радио је са мање елана него иначе, не осврћући се на говоркања млађих колега да је одавно дошло време за пензију. Лутајући на почетку каријере од безначајног новинарског шегрта, који је извештавао о ценама на пијаци и џепарењу у градском превозу, пробијао се кроз уморану и немилосрдну масу амбициозних сапатника, градећи име и препознатљивост, који су временом постали синоним за добру и занимљиву вест. Развојем телевизије отварале су се и нове шансе, те су смисао за писање и урођени, дубоки глас одмах препознати као идеалне предиспозиције за водитеља ауторске емисије. Будући да је као школовани етнолог, који је читавог живота гајио готово дечачку страст према веровањима, обичајима и сујеверицама одлично познавао народни живот, ускоро му се указала прилика да се окуша као уредник и водитељ емисије, која је и четврт века касније била једна од најгледанијих и окупљала генерације гледалаца. Мањи број колега је Боривојев успех приписивао таленту и пожртвованом раду, док га је

већина њих видела у унапређењу његовог брата од тетке Миливоја, који је непосредно пре него што ће Боривоје прећи на телевизију, постављен за њеног директора.

Ни статус јавне личности и новинара од угледа, нити године проведене у послу који је често подразумевао вишенедељна снимања по беспућима и врлетима широм земље нису успели да у њему згасну жар према вољеном позиву, који га је красио и на коме су му многи завидели. Ипак, старчев елан је изненада пресахнуо пре нешто више од две године, када је остао удовац. Суочен са неутољивом празнином, по први пут заиста сам, Боривоје је тек након женине смрти схватио да је она била његов истински покретач. Чинило му се да га толико није потресла чак ни погибија сина јединца, Милоша, који је настрадао као пилот двадесетак година раније. Статус удовца је у Боривоју пробудио и давно заборављено самотњаштво, које је одувек почивало негде при дну његовог бића, оглашавајући се покаткад попут драге особе из прошлости. Све више је избегавао људе, није читао новине, нити гледао телевизију а одлазак на посао се све чешће сводио на рутинских два сата снимања недељно, у телевизијском студију. Полако али сигурно, претварао се у острво које се одронило од обале, препуштајући воденој струји да га носи без покрета и опирања.

Скренувши поглед са усуканог одраза, старац погледа ка псету које је, преплашено његовом малопређашњом реакцијом, вирило испод стола.

„Е, мој Петко. Видиш ли ти ово? Зар не мислиш да сам мало матор за овакву зајџбанцију?“

Псето кратко лану, не напуштајући сигурност скровишта.

Осврнувши се око себе, старац на брзину покупи цигарете, кључеве и искрзани блокчић па крете пут излаза.